

Analiza stanu zachowania najgrubszych dębów powiatu gryfińskiego

Analysis of the state of conservation of the largest oaks in Gryfino County

KRZYSZTOF JANKOWSKI, MARTA KLIMOWICZ

Pracownia Przyrodnicza Sosenka
ul. Tarpanowa 32/4, PL-70-796 Szczecin
e-mail: biuro@sosenka24.pl

Submitted: 15 November 2021; Accepted: 21 February 2022

ABSTRACT: Oaks have often been depicted in scientific and popular literature primarily for their size, as well as cultural and historical value. Such studies usually concerned the most impressive specimens on a national scale. However, often there is little data on the largest specimens on a local scale. The study carried out between 2020–2021 in Gryfino County was an attempt to fill this gap. The study was conducted on a group of trees that are thickest in terms of diameter at breast height. The analysis included a detailed description of dendrological parameters and an assessment of health according to the scales used in modern dendrology. Information from historical sources was also taken into account.

Key words: *Quercus*, oak tree, natural monument, Gryfino County

Wstęp

Od wieków istniały w świadomości i kulturze wielu krajów, nie wyłączając Polski (Boratyńska et al., 2006). Wymieniane były w dziełach Teofrasta już ponad 2000 lat temu ze względu na wartość cennego drewna (Teofrast, 1961); pisał o nich także Pliniusz Starszy (1845) w pierwszym wieku n.e. Łacińska nazwa rodzajowa *Quercus* wywodzi się z Rzymu i służyła jako określenie dębu, ale także dębowego lasku, drewna dębowego oraz wieńców z liści dębowych (Plezia, 1974). Pochodzenie polskiej nazwy „dąb” związane jest ze słowem „dhumbo”, które oznaczało „ciemny” – najprawdopodobniej od ciemnego drewna (Brückner, 1927; Wajda-Adamczykowa, 1989). Słowianie posługiwali się słowem „dub” (do tej pory w języku rosyjskim funkcjonuje nazwa „дыб”). W polszczyźnie od końca XVI w. w powszechnym użyciu były nazwy „dąb”, „dąmb” oraz „dąbr” (Boratyńska et al. 2006).

Dęby są w Polsce jednym z najważniejszych gatunków lasotwórczych. Jest to rodzaj odgrywający również kluczową rolę w zadrzewieniach alejowych, parkowych i przydrożnych (Jankowski & Siwik, 2020). Pierwsze próby inwentaryzacji podejmowane były w okresie międzywojen-

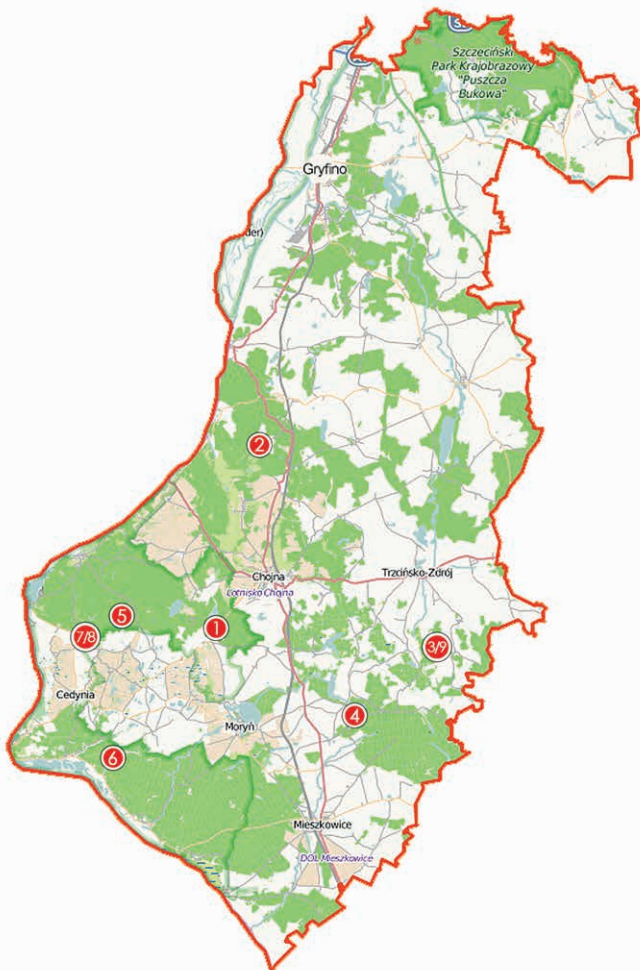
nym, gdy Państwowa Rada Ochrony Przyrody wykonała inwentaryzację starych dębów w ówczesnych granicach Polski (Środoń, 1934, 1935). Większość z pomnikowych egzemplarzy rosła w pobliżu kościołów oraz na terenie parków dworskich i pałacowych. Również w późniejszym okresie wielokrotnie podejmowano próby inwentaryzacji egzemplarzy, które ze względu na swoje rozmiary były zaliczane do najokazalszych i najstarszych (Fabijanowski, 1952; Pacyniak, 1967, 1968, 1992; Maliński & Zatorski, 1997; Zarzyński & Tomusiak, 2009; Grzywacz & Pietrzak, 2013; Jankowski & Siwik, 2020).

Powiat gryfiński znajduje się w zasięgu naturalnego występowania wszystkich dębów rodzimych w Polsce: oprócz dębów szypułkowego i bezszypułkowego znajduje się na tym terenie również jedyne stanowisko dębu omszonego. Na terenie powiatu występuje znaczna liczba rozproszonych dębów w wieku 250–350 lat, które rosną najczęściej pojedynczo w zadrzewieniach, pośród gruntów rolnych oraz w leśnych kompleksach Lasów Mieszkowickich przy Puszczy Piaskowej. Najcenniejsze, zwarte fragmenty cennej dąbrowy chronione są w rezerwacie „Dąbrowa Krzymowska” na powierzchni 34,86 ha na terenie Puszczy Piaskowej.

Rekordowe dęby były wielokrotnie tematem opracowań w literaturze naukowej, jednak dotychczas nie prowadzono kompleksowych badań w tym obszarze na terenie powiatu gryfińskiego, choć Jankowski i Siwik (2020) przeprowadzili badania najgrubszych drzew województwa zachodniopomorskiego, wśród których znajdowały się pojedyncze egzemplarze z powiatu gryfińskiego. Z kolei wykonane w latach 2020–2021 badania miały na celu analizę stanu zachowania najgrubszych egzemplarzy dębów w powiecie gryfińskim.

Mimo że na terenie powiatu nie występują zwarte kompleksy dębowe o typowo puszczańskim charakterze, to zachowały się pojedyncze egzemplarze dębów o obwodach pierśnicowych przekraczających 700 cm. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono koncentrację największych drzew w południowej części powiatu, w gminach Cedynia (cztery egzemplarze) oraz Chojna (trzy) (ryc. 1).

Z grupy dziewięciu największych dębów cztery rosną na terenach Lasów Państwowych, pozostałe – na gruntach gminnych lub osób fizycznych.

Ryc. 1. Lokalizacja dziewięciu najgrubszych dębów na terenie powiatu gryfińskiego (zmienione, za: OpenStreetMap contributors na: pl.m.wikipedia.org/wiki/Plik:Powiat_gryfi%C5%84ski_location_map.png, na licencji: Open Database License)

Fig. 1. Location of the nine thickest oaks in Gryfino County (changed after: OpenStreetMap contributors at: pl.m.wikipedia.org/wiki/Plik:Powiat_gryfi%C5%84ski_location_map.png, released under the Open Database License)

Metodyka

Do badań przeprowadzonych w latach 2020–2021 wytypowano najgrubsze dęby o obwodach minimalnych przekraczających 550 cm. Egzemplarze wytypowano na podstawie analizy źródeł literaturowych (Bakalarz et al., 2011; Jankowski & Siwik, 2020), kwerendy Centralnego Rejestru Pomników Przyrody oraz materiałów i wieloletnich obserwacji własnych autorów (tab. 1).

Badania objęły pomiar pierśnicowych obwodów drzew zgodnie z zasadami obowiązującymi w dendrometrii – na wysokości 130 cm zmierzonej od najwyższej położonego punktu podstawy pnia prostopadle do jego osi morfologicznej (Grochowski, 1973; Bruchwald, 1999) za pomocą wzorcowanej taśmy mierniczej o długości 10 m z dokładnością do 1 cm. Pomiar wysokości drzew oraz szerokości koron (zgodnie z głównymi kierunkami stron świata) wykonano za pomocą dalmierza laserowego Nikon Forestry Pro.

Ocenę żywotności drzew określono na podstawie skali Kasprzaka (2005):

- 0 – drzewo martwe,
- I – 20% żywotności,
- II – do 50% żywotności,
- III – do 80% żywotności,
- IV – powyżej 80% żywotności.

Ocenę stanu zdrowotnego drzew określono na podstawie skali Pacyniaka i Smólskiego (1973):

- 1 – drzewa zupełnie zdrowe, bez żadnych ubytków i obecności szkodników,
- 2 – drzewa z częściowo obumierającymi cieńszymi gałęziami w wierzchołkowych partiach korony, z obecnością szkodników roślinnych lub zwierzęcych,
- 3 – drzewa, których korona i kłoda lub strzała jest w 50% obumarła i zaatakowana w znacznym stopniu przez szkodniki,
- 4 – drzewa, korona i kłoda lub strzała jest w 70% obumarła oraz z dużymi ubytkami tkanki drzewnej,
- 5 – drzewa, których korona jest w ponad 70% obumarła, a kłoda lub strzała ma liczne dziuple; drzewa martwe.

Ocenę vitalności wykonano według skali Roloffa (1989):

- 0 – faza eksploracji (intensywnego rozwoju korony),
- 1 – faza degeneracji (osłabionego rozwoju korony),
- 2 – faza stagnacji (brak rozwoju korony), 3 – faza rezygnacji (zamieranie korony), 4 – faza drzewa martwego.

Ocenę ryzyka upadku przeprowadzono na podstawie klasyfikacji FRC (ang. Failure Risk Classification) opracowanej przez ISA (1995):

- A – ryzyko nieznaczne,
- B – ryzyko niskie,
- C – ryzyko umiarkowane,
- CD – ryzyko wysokie,
- D – drzewo nie rokuje przeżycia.

Tab. 1. Zestawienie parametrów dendrometrycznych i ocena stanu drzew (w porządku malejących obwodów)
 Tab. 1. Dendrometric characteristics and tree health evaluation (sorted by circumference, descending)

Lp. No	Lokalizacja Location		Nazwa drzewa Name of the tree	Obwód na wysokości 1,3 m Breast height circumference [cm]	Wysokość Height [m]	Rozpiętość korony Crown width [m]				Ocena stanu drzewa Health evaluation				Data pomiaru Date of measuring	Pomnik przyrody od Natural monument since
	Miejscowość Locality	Gmina Community				N	S	E	W	Żywotność Vitality	Zdrowotność Health	Witalność Vitality	Ryzyko upadku Risk of failure		
1	Mętno Małe	Chojna	-	825	22,2	12,7	13	14,5	15,5	IV	1/2	1/2	2	23.10.2021	1989
2	Rynica	Chojna	Piast	742*	20,6	10,7	11,1	12,4	3,2	III	2	2	2	6.11.2021	2006
3	Piaseczno	Trzczińsko- Zdrój	-	741	26,6	14,9	16	11	18	III	2	2	2	9.09.2021	-
4	Białęgi	Chojna	-	702	15,8	13,1	16	12	11	III/IV	1/2	2	2	23.10.2021	-
5	Lasocin	Cedynia	Król Dąb	689	24,8	2,7	6,7	6,8	7,4	0	5	4	4	23.10.2021	-
6	Trutwiniec**	Cedynia	-	626	15,4	11,4	13,9	10,9	13,2	II	2/3	2/3	2/3	8.10.2021	2007
7	Lubiechów Dolny	Cedynia	-	618	20	9	9	10	10	IV	1/2	2	2	8.10.2021	2013
8	Lubiechów Dolny	Cedynia	Madej	599	22,2	11,2	7	12,2	11,5	III	2	2	2	8.10.2021	2013
9	Piaseczno	Trzczińsko- Zdrój	-	569	23,2	12	12	11	14	III/IV	1/2	2	2	9.09.2021	2005

* pomiar z bluszczem / including Hedera helix

** nieistniejąca osada / abandoned settlement

Wyniki badań

1. Dąb szypułkowy, Mętno Małe (niem. Klein Mantel, Kleinmantel)

Dąb rośnie w pobliżu drogi wojewódzkiej nr 124, w drzewostanie leśnym Nadleśnictwa Chojna, Leśnictwa Chojna, w oddziale 217g, obok zabudowań mieszkalnych tzw. czworaków, w których przed laty mieszkała służba dworska. Drzewo o imponującej, rozłożystej koronie jest klasycznym zrosłopniem; rozwidlenie konarów konstrukcyjnych na dwa równorzędne pnie znajduje się na wysokości 1,55 m. Jeden z nich jest pochylony nad budynkiem gospodarczym. Oprócz radykalnych cięć wykonanych w roku 2010, które obejmowały głównie amputację najniższych i zwisających niemal do gruntu konarów, drzewo nie było poddawane pielęgnacji. Okaz został ustanowiony pomnikiem przyrody w 1989 r. Drzewo bezspornie rosło na wolnej przestrzeni jako klasyczny soliter. Dodatkowo w otoczeniu występują bardzo korzystne warunki siedliskowe dla tego gatunku; tutejsze gleby płowe brunatne są wyraźnie wilgotne, a dąb rosnący na skraju drzewostanu jest praktycznie pozbawiony realnej konkurencji ze strony innych drzew. Według badań Jankowskiego i Siwik (2020) drzewo było porażone żółciakiem siarkowym (*Laetiporus sulphureus*), którego śladów owocników w roku 2021 jednak nie stwierdzono. Biorąc pod uwagę fakt, iż owocniki mogą pojawiać się nieregularnie, a o ich sied-

lisku nie świadczy owocnik, lecz grzybnia, należy uznać, że drzewo nadal stanowi siedlisko tego grzyba, zwłaszcza że od ostatniej obserwacji minęły nie więcej niż dwa lata (Kujawa et al., 2020). Drzewo jest najgrubszym okazem dębu na terenie Pomorza Zachodniego (ryc. 2, 3).

2. Dąb szypułkowy Piast, Rynica (niem. Rodembeke, Rinitz)

Drzewo rośnie na gruncie należącym do Nadleśnictwa Chojna (Leśnictwo Rynica, oddział 143k), po północno-zachodniej stronie drogi gruntowej obok wsi Rynica na terenie dawnego parku podworskiego, w pobliżu cieku wodnego przecinającego park (stanowiącego formalną granicę pomiędzy gminami Widuchowa i Chojna) oraz zabudowań dawnej leśniczówki Rynica (ryc. 4, 5, 6, 7). Pień drzewa częściowo porośnięty przez bluszcz pospolity (*Hedera helix*), prosty, rozwidlający się nisko (na wysokości ok. 3,7 m) na dwa zasadniczo równorzędne przewodniki. Wiosną 2021 r., w wyniku wywrotu martwego buka stojącego nieopodal, doszło do wyłamania jednego z głównych konarów na wysokości ok. 9 m od strony zachodniej. Na pniu drzewa od strony wschodniej na wysokości 2,7 m w miejscu dawnego rozległego cięcia znaleziono owocniki ozorka dębowego (*Fistulina hepatica*). Korona drzewa jest zredukowana i przerzedzona; w najniższej części drzewo zaczyna wykształcać koronę wtórną (od strony południowej). Aktualnie drzewo owocuje bardzo słabo. Pod okapem korony

Ryc. 2 i 3. Dąb szypułkowy w Mętnie Małym, widok od strony SE (po lewej) i S (po prawej), październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 2 & 3. Pedunculate oak in Mętno Małe, view from SE (left) and S (right), October 2021 (photo M. Klimowicz)

Ryc. 4. Widokówka z 1923 r. z widokiem na pałac i dąb Piast w lewym dolnym rogu (źródło: fotopolska.eu/Rynica/b395929,Palac.html)

Fig. 4. Postcard from 1923 showing palace and the Piast oak in the bottom-left corner (source: fotopolska.eu/Rynica/b395929,Palac.html)

Ryc. 5. Pień drzewa z koroną wtórną oraz owocnikiem ozorka dębowego na powierzchni rany po dawnym cięciu, październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 5. Tree trunk with secondary crown and beefsteak fungus on the surface of the old cut, October 2021 (photo M. Klimowicz)

Ryc. 6 i 7. Pień i korona drzewa, widok od strony E (po lewej); ślad po wyłamaniu konaru od strony W (po prawej), październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 6 & 7. Tree trunk and crown, view from E (left); broken branch, view from W (right), October 2021 (photo M. Klimowicz)

liczna leżanina po wywrotach i złomach – bardzo wartościowa ze względów biocenotycznych. Znajdujące się w przeszłości dookoła pnia drewniane ogrodzenie jest całkowicie zniszczone. Na pniu oprócz tabliczki pomnikowej widnieje druga, informująca o tym, że pobrane z dębu żołędzie oraz szczepki przechowywane są w Leśnym Banku Genów. W Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody dąb widnieje jako bezszypułkowy i przez wiele lat uznawany był za jeden z najokazalszych i najsędziwszych okazów tego gatunku w Polsce. Jest to błędna informacja. Z dokładnych oględzin wynika, iż drzewo morfologicznie wykazuje wyraźną przewagę cech dębu szypułkowego – wskazywali na to w badaniach także Jankowski i Siwik (2020).

3. Dąb szypułkowy k. Piaseczna (niem. Pätzig)

Drzewo stanowi jeden z ostatnich elementów imponującej pod względem krajobrazowym alei utworzonej głównie z dębów szypułkowych z domieszką buków zwyczajnych, która łączy miejscowość Piaseczno z Gogolicami (w sąsiedztwie oddz. 70a, Leśnictwo Gogolice, Nadleśnictwo Mieszkowice). Okaz rośnie po północnej stronie drogi brukowanej w odległości ok. 50 m od zwartej ściany lasu od strony zachodniej. Imponujący dąb, który jest zrosłopniem, rozwidla się na dwa nierównorzędne konary konstrukcyjne na wysokości 3 m. Korona jest szeroka i rozłożysta, w centralnej części częściowo uszkodzona (ryc 8). Na drzewie widoczne

są ślady dawnych cięć, głównie o charakterze cięć technicznych (kolizja ze skrajnią drogową). Na pniu widoczne żerowiska kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo*) oraz siedliska nietoperzy. Zarówno długa aleja (1,7 km), jak i okazały dąb, nie są objęte żadną formą ochrony.

4. Dąb szypułkowy, Białęgi (niem. Belgen)

Dąb rośnie po wschodniej stronie tej starej słowiańskiej miejscowości wymienianej w źródłach już z 1248 r. (Rymar, 2016): na skraju gruntów rolnych i dawnego szuwaru trzcinowego. Jest to okaz wyjątkowy w skali regionu, ponieważ stosunkowo niskie drzewo (wysokość 15,8 m) ma pień o obwodzie ponad 7 m. Pień drzewa pochylony w odziomkowej części w kierunku południowo-wschodnim rozwidla się na wysokości 3,8 m na dwa nierównorzędne konary konstrukcyjne (ryc 9). Korona drzewa jest osadzona bardzo nisko, co sprawia, że środek ciężkości znajduje się w miejscu bardzo korzystnym dla drzewa. Widoczne pojedyncze wyłamania konarów w centralnej części korony. Drzewo zachowało naturalny pokrój – praktycznie nie było poddawane żadnym zabiegom pielęgnacyjnym. Z analizy pokroju wynika, iż jest to typowy soliter, który zawsze rósł na wolnej przestrzeni. Pod okapem korony drzewa wyrastają liczne krzewy bzu czarnego oraz kilka młodych dębów z samosiewu górnego. Drzewo nie jest objęte żadną formą ochrony, a dotarcie do niego wymaga znajomości topografii terenu.

Ryc. 8. Dąb szypułkowy stanowiący zakończenie alei dębowo-bukowej nieopodal Piaseczna, widok od strony W, październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 8. Pedunculate oak at the end of an oak and beech alley near Piaseczno, view from W, October 2021 (photo M. Klimowicz)

Ryc. 9. Dąb z Białęgów rosnący na skraju pola uprawnego, widok od strony SE, październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 9. Oak in Białęgi growing at the edge of farmland, view from SE, October 2021 (photo M. Klimowicz)

5. Dąb bezszypułkowy Król Dąb, k. Lasocin (niem. Louisenhorst)

Bezspornie najbardziej imponujące drzewo Puszczy Piaskowej stanowiące świadectwo dawnej świetności i wartości przyrodniczej tego kompleksu leśnego. Jeszcze w okresie międzywojennym (ok. 1930 r.) w celu podkreślenia wartości dębu posadzono wokół niego dziewięć lip drobnolistnych, w kształcie typowej rotundy, mimo że ich posadzenie wiązało się z częściową wycinką drzewostanu wokół. W okresie PRL-u miejsce licznych zlotów turystycznych, rajdów harcerskich oraz spotkań myśliwych (Jankowski, materiały niepublikowane). W sąsiedztwie drzewa poprowadzono również szlak turystyczny o znaczeniu ponadregionalnym. Drzewo wykształciło niezwykle okazały, walcowaty pień z wysoko osadzoną w przeszłości koroną z widocznymi uszkodzeniami od strony północno-zachodniej na wysokości ok. 3 m. Grunt wokół drzewa umiarkowanie wyniesiony. Miąższość drewna pnia i korony kształtuje się na poziomie ok. 50 m³. Aktualnie z dawnej korony pozostały jedynie najtrwalsze konary, które w miarę rozkładu się wyłamują. Drzewo o niezwyklej wartości przyrodniczej – siedlisko pachnicy dębowej (*Osmoderma eremita*), ozorka dębowego (*Fistulina hepatica*), a w przeszłości kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo*). Wokół drzewa zachowane drewniane ogrodzenie z 1998 r. (Jankowski, materiały niepublikowane). Okaz jest martwy od 17 lat (ryc. 10, 11, 12). Drzewo znane jednemu z autorów opracowania od prawie 50 lat zamarło bardzo szybko – w ciągu kilkunastu lat. Oprócz niewątpliwego obniżenia się poziomu wody gruntowej w Puszczy Piaskowej nałożyło się na to szereg nieprzemyślanych zmian w otoczeniu samego drzewa, które wprawdzie były zgodne z planami urzędzenia lasu, ale zarazem niezgodne z zasadami opieki nad drzewami sędziwymi

i weteranami. W latach 1984–1991 wykonano wokół drzewa (z wyłączeniem strony północno-wschodniej) cięcia rębne, które bardzo zmieniły warunki mikroklimatyczne w jego otoczeniu. Od tego momentu drzewo zaczęło szybko zamierać. Fenomenem na skalę krajową jest to, iż jeden z najgrubszych dębów bezszypułkowych w Polsce aktualnie nie jest objęty ochroną pomnikową.

6. Dąb szypułkowy, Trutwiniec (niem. Eichhornmuhle)

Okazały dąb szypułkowy rośnie na terenie Nadleśnictwa Mieszkowice, Leśnictwa Siekierki (oddz. 723c) na granicy gruntów leśnych, śródleśnego użytku rolnego oraz niewielkiego wyrobiska piasku. Jest to miejsce szczególnie bogate pod względem historycznym. Już w XIV w. powstały w pobliżu młyny, które z przerwami funkcjonowały aż do 1945 r. (Rymar, 2016). Przed forsowaniem Odry w kwietniu 1945 r. koncentrowały się tutaj operacje radzieckiego wywiadu wojskowego (ryc. 13, 14).

Cechą charakterystyczną drzewa są bardzo nisko przewisające niemal do poziomu gruntu konary i gałęzie. Korona wykazuje zaawansowane zakłócenia procesów fizjologicznych, przez co drzewo znajduje się w fazie zamierania. W koronie widoczne ślady licznych wyłamania, zwłaszcza od strony zachodniej, gdzie został wyłamany jeden z okazałych konarów konstrukcyjnych. Wiele głównych konarów jest praktycznie całkowicie martwych. Pień wykazuje również rozległe dysfunkcje – w miejscu rozwidlenia się konarów widoczne jest pogłębiające się od lat pęknięcie. Drzewo jest mało znane, mimo że znajduje się względnie blisko oddanej do użytku niedawno ścieżki rowerowej. Dąb nie jest wyeksponowany, a obszar w jego otoczeniu porasta masowo pokrzywa zwyczajna. Drzewo stanowi habitat pachnicy dębowej (*Osmoderma eremita*).

Ryc. 10 i 11. Król Dąb jeszcze aktywny fizjologicznie, 2002 r. (po lewej, fot. K. Jankowski); drzewo martwe, październik 2021 r. (po prawej, fot. M. Klimowicz)

Fig. 10 & 11. Physiologically active King Oak, 2002 (left, photo K. Jankowski); dead tree, October 2021 (right, photo M. Klimowicz)

Ryc. 12. Król Dąb otoczony lipami drobnolistnymi, październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 12. King Oak surrounded by small-leaved lindens, October 2021 (photo M. Klimowicz)

Ryc. 13 i 14. Dąb z dawnej osady Trutwiniec, październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)
 Fig. 13 & 14. Oak growing in old settlement Trutwiniec, October 2021 (photo M. Klimowicz)

7. Dąb szypułkowy, Lubiechów Dolny (niem. Nieder Lübbichow)

Okazałe drzewo wyrasta na stromej skarpie wąwozu w bezpośrednim sąsiedztwie drogi wojewódzkiej nr 126 (0,5 m od jezdni) na odcinku Lubiechów Dolny – Bielinek na skraju Puszczy Piaskowej. Pień jest wyraźnie pochylony w kierunku jezdni. Na nim od strony północno-zachodniej rozległa

martwica spowodowana dawnym uderzeniem samochodu ciężarowego. Na pniu w miejscu występowania martwicy ślady chirurgii drzew. W koronie widoczne ślady po wylamaniu konarów, zwłaszcza od strony północnej. Również wyraźne oznaki redukcji konarów ze względu na kolizję ze skrajnią drogową. W 2013 r. obwód drzewa wynosił 608 cm (Borkowski, 2014) (ryc. 15 i 16).

Ryc. 15 i 16. Dąb szypułkowy z Lubiechowa Dolnego, październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)
 Fig. 15 and 16. Pedunculate oak in Lubiechów Dolny, October 2021 (photo M. Klimowicz)

8. Dąb szypułkowy Madej, Lubiechów Dolny (niem. Nieder Lübbichow)

Ze względu na swoje usytuowanie na skarpie wąwozu w pobliżu prostego odcinka drogi (wspomniana wcześniej droga wojewódzka nr 126) jest to jedno z najbardziej znanych i łatwo dostępnych drzew spośród okazów wymienianych w niniejszym opracowaniu. Imponujący egzemplarz wyrasta na stromej skarpie i jest wzmocniony spoinowanym murkiem oporowym zbudowanym z cegły klinkierowej wykonanym najprawdopodobniej podczas poszerzania drogi w czasach przed II wojną światową. Z uwagi na to, że mur po dwóch stronach nie ma strzępi, należy wnioskować, że jego budowa była celowa – dla ochrony rosnącego wówczas dębu (Cykalewicz, materiały niepublikowane). Drzewo wykształciło szeroką i rozłożystą koronę, nisko osadzoną, ale w centralnej części wyraźnie lukowatą. Siedlisko ozorka dębowego (*Fistulina hepatica*), którego owocniki występują na pniu na kilku poziomach. Aktualnie drzewo w odziomkowej części oblewa tkankami drzewnymi zwieńczenie muru (ryc. 17 i 18).

9. Dąb szypułkowy k. Piaseczna (niem. Pätzig)

Objęty ochroną pomnikową dąb rośnie na skraju niewielkiego śródpolnego zadrzewienia po północnej stronie drogi brukowanej Piaseczno – Gogolice w odległości ok. 180 m od drzewa nr 3 w niniejszym opracowaniu. W pobliskich

zadrzewieniach rośnie znaczna liczba okazałych dębów szypułkowych. Również ten egzemplarz jest zrosłopniem – rozwidła się na wysokości 2,8 m na dwa zasadniczo równorzędne konary konstrukcyjne. W miejscu rozwidlenia konarów wyraźnie widoczny wykształcony zakorek z typowymi „uszami słonia”. Drzewo rośnie na niewielkiej skarpie pomiędzy niedużym wyschniętym oczkiem wodnym a gruntem ornym. Szeroka i rozłożysta, odwrotnie stożkowata korona jest w środkowej części lukowata. Na nabiegach korzeniowych od strony północnej widoczne owocniki lakownicy spłaszczonej (*Ganoderma applanatum*) (ryc. 19 i 20).

Podsumowanie

Na terenie powiatu gryfińskiego stwierdzono występowanie czterech dębów o obwodzie pnia powyżej 700 cm.

Cztery najbardziej okazałe drzewa występują w południowej części powiatu, w gminie Cedynia, na terenie Puszczy Piaskowej, stanowiąc świadectwo dawnej świetności puszczańskiego kompleksu leśnego (średniowieczna *Hoge Heyde*).

Drzewem o największym obwodzie pierśnicowym (825 cm) jest dąb rosnący w Mętnie Małym – jednocześnie jest to najgrubszy dąb szypułkowy na terenie Pomorza Zachodniego, zaś najgrubszym egzemplarzem jednopniowym jest dąb Piast z Rynicy (742 cm).

Ryc. 17 i 18. Dąb szypułkowy Madej z Lubiechowa Dolnego, widok od strony pola (po lewej) i od strony drogi (po prawej), październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)

Fig. 17 & 18. Pedunculate oak Madej in Lubiechów Dolny, view from farmland side (left) and from road side (right), October 2021 (photo M. Klimowicz)

Ryc. 19 i 20. Dąb rosnący nieopodal Piaseczna, widok od strony SW (po lewej) i NE (po prawej), październik 2021 r. (fot. M. Klimowicz)
 Fig. 19 & 20. Oak growing near Piaseczno, view from SW (left) and NE (right), October 2021 (photo M. Klimowicz)

Jeden z najgrubszych dębów bezszypułkowych w Polsce Król Dąb jest martwy, a wyraźne zakłócenia fizjologiczne wykazuje dąb z Trutwińca. Pozostałe drzewa są w dobrym stanie fizjologicznym.

Siedem drzew wykazuje żywotność na poziomie 80%; jednocześnie, zgodnie z klasyfikacją FRC (Failure Risk Classification), nie stwarzają ryzyka upadku powyżej poziomu umiarkowanego, co pozwala na zachowanie ich w przestrzeni przyrodniczej jeszcze przez wiele lat.

Na czterech dębach odnotowano obecność grzybów patogennych: na trzech egzemplarzach występował objęty częściową ochroną gatunkową ozorek dębowy (*Fistulina hepatica*), a na jednym lakownica spłaszczona (*Ganoderma applanatum*), co wskazuje, iż wiekowe drzewa nawet występujące na izolowanych stanowiskach stanowią cenne ostoje bioróżnorodności.

Na dwóch stanowiskach stwierdzono występowanie entomofauny objętej ścisłą ochroną gatunkową: kozioróg dębosz (*Cerambyx cerdo*) oraz pachnica dębowa (*Osmoderma eremita*).

Literatura

- Bakalarz E, Grinn U, Jurzyk-Nordlów S, Kalita-Skwirzyńska K, Kubus M, Matecka M, Nowak G, Nowakowska M, Stachak A, Szewczyk T. 2011. Między Odrą a Myślą. Szczecin: Oficyna IN PLUS.
- Boratyńska K, Filipak M, Boratyński A. 2006. Budowa morfologiczna i zmienność. W: Bugała W red. Dęby. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, 63-84.
- Borkowski K. 2014. Polskie drzewa. Poznań: Dalpo.
- Bruchwald A. 1999. Dendrometria. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Brückner A. 1927. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
- Fabijanowski J. 1952. Wiek naszych drzew parkowych i leśnych. Chrońmy Przyrodę Ojczyzn 5:31-36.
- Grochowski J. 1973. Dendrometria. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne.
- Grzywacz A, Pietrzak J. 2013. Drzewa – pomniki przyrody. Warszawa: Polskie Towarzystwo Leśne.
- Hryniewiecki B. 1954. Pierwsze flory okolic Warszawy. Monographiae Botanicae 2:2-76 DOI: 10.5586/mb.1954.001.
- ISA. 1995. Recognizing tree hazards. Champaign: International Society of Arboriculture.
- Jankowski K, Siwik D. 2020. Najgrubsze dęby szypułkowe (*Quercus robur* L.) województwa zachodniopomorskiego. Inżynieria Ekologiczna 21(2):35-47 DOI: 10.12912/23920629/122658.
- Kasprzak K. 2005. Ochrona drzew pomnikowych. Poznań: Abrys.
- Kujawa A, Ruszkiewicz-Michalska M, Kałucka I red. 2020. Grzyby chronione Polski. Rozmieszczenie, zagrożenia,

- rekomendacje ochronne. Poznań: Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego Polskiej Akademii Nauk.
- Pliniusz Starszy. 1845. K. Pliniusza Starszego Historii naturalnej ksiąg XXXVII = C. Plinii Secundi *Historiae naturalis libri XXXVII*. tł. Łukaszewicz J. Poznań: w księgarni i drukarni J. Łukaszewicza.
- Maliński T, Zatorski J. 1997. Najgrubsze dęby w Polsce. *Rocznik Dendrologiczny* 45:127–138.
- Pacyniak C. 1967. Wiek najokazalszych drzew rosnących w Polsce. *Sylwan* 6–7:155–161.
- Pacyniak C. 1968. Najstarsze drzewa w Polsce. *Wszechświat* 2:29–32.
- Pacyniak C. 1992. Najstarsze drzewa w Polsce. Warszawa: Wydawnictwo PTTK „Kraj”.
- Pacyniak C, Smólski S. 1973. Drzewa godne uznania za pomniki przyrody oraz stan dotychczasowej ochrony drzew pomnikowych w Polsce. *Roczniki AR w Poznaniu* 57:41–65.
- Plezia M red. 1974. Słownik łacińsko-polski. T. 4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Roloff A. 1989. Kronenentwicklung und Vitalitätsbeurteilung ausgewählter Baumarten der gemäßigten Breiten. *Schriften aus der Forstlichen Fakultät der Universität Göttingen und der Niedersächsischen Forstlichen Versuchsanstalt, Universität Göttingen. Frankfurt am Main: Sauerländer.*
- Rymar E. 2016. Słownik historyczny Nowej Marchii w średniowieczu. T. 2. Ziemie chojeńska, mieszkowicka, trzcicka i kostrzyńska. Chojna: Stowarzyszenie Historyczno-Kulturalne „Terra Incognita”, Wodzisław Śląski: Wydawnictwo Templum.
- Środoń A. 1934. Inwentarz zabytkowych dębów w Polsce. *Ochrona Przyrody* 14:78–110.
- Środoń A. 1935. Uzupełnienie inwentarza zabytkowych dębów w Polsce. *Ochrona Przyrody* 15:130–142.
- Teofrast. 1961. *Badania nad roślinami*. tł. Schnayder J. Kraków: Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie.
- Wajda-Adamczyk W. 1989. *Polskie nazwy drzew*. Wrocław: PAN, Komitet Językoznawstwa.
- Zarzyński P, Tomusiak R. 2009. Dwanaście najgrubszych dębów szypułkowych (*Quercus robur* L.) Polski. *Rocznik Polskiego Towarzystwa Dendrologicznego* 57:117–127.